

Tien jaar is best
lang

Tien jaar is best
lang

Freda van Norel-Cook

Schrijver: Freda van Norel-Cook

Coverontwerp: Freda van Norel-Cook

ISBN: 9789463425322

© Freda van Norel-Cook

Website: www.mijnbestseller.nl/shop/

Facebook: [Freda Education | Facebook](#)

Voor Jacco, Bert-Jan en Marjon en voor eenieder die in jullie leven komt; voor wie jullie zijn en omdat jullie, toen jullie klein waren, zo vaak vroegen: “Mama, vertel eens?”

En voor Fred omdat je me de tijd gaf om te schrijven.

Maar vooral voor mijn vader en zussen, die zich - samen met mij - delen van dit boek zullen herinneren!

En mama - Ik kan je dit boek niet meer laten zien, maar je wist dat ik het schreef. Toen ik moest kiezen tussen dit afmaken of bij jou zijn, koos ik het laatste. Maar dit is ook voor jou geschreven. Ik hoop dat de mensen hier in Nederland jou en papa nog lang blijven herinneren.

*Het vliegtuig steeg op, zo steil mogelijk.
Ik wist dat onder mij de gebouwen verdwenen, alsof je
uitzoomde in Google Earth, steeds verder,
totdat je niets meer kon onderscheiden en alles één vlakke
zandwoestijn leek.*

Ik ging een ander leven tegemoet.

Heel anders.

*Maar diep binnen in mij zou er altijd een stukje weemoed
blijven, een liedje van verlangen.*

*En nooit zou ik er helemaal bij horen, waar ik ook
terecht kwam.*

Altijd zou ik een beetje anders zijn, een dwarsligger.

Maar hoe was dat dan begonnen?

*Kwam het door die eerste tien jaren, die toch zo belangrijk
waren geweest, maar waar bijna niemand naar vroeg?
Die tien jaar begonnen net als een sprookje, in een land hier
heel ver vandaan ...*

Deel 1

De eerste acht jaar

1

De dwarsligger

Toen ik geboren werd lag ik al dwars - letterlijk! Niks gewoon met mijn hoofdje netjes eerst - nee hoor, het eerste wat er van mij zichtbaar werd, was een klein voetje. In Nederland was het waarschijnlijk een keizersnee geworden, maar ja, dit was Tsjaad ... En daar lieten ze mijn mama lekker aanmodderen. Maar ik kwam er wel uit. En zo is het mijn hele leven eigenlijk verdergegaan. Uiteindelijk kom ik er wel uit! Ook al vindt iedereen mij altijd een dromer die niet helemaal in deze wereld thuishoort en overkomt mij altijd van alles, ik kom er wel. Let maar op!

Misschien moesten mijn ouders wel even slikken toen ze me zagen ... Weer een meisje? Eigenlijk hadden ze wel graag een jongetje gekregen. Ze hadden al een blondje van drie jaar oud en een kleintje van twee jaar met donkere ogen en pikzwart haar. Maar deze dame had nog geen sprietje haar en een echte schoonheid was ze ook niet. Een beetje gerimpeld, een beetje mager, in ieder geval geen Hollands welvaren, zoals de zussen. Er ging een brief naar Engeland met een verontschuldiging voor Grandad: of hij het niet erg vond dat er een kleindóchter naar hem werd vernoemd. Maar mijn mama, hoe kon het ook anders, vond me toch de mooiste baby van de wereld en behalve de naam van mijn opa gaf ze me ook haar eigen naam, om me er altijd aan te herinneren dat ze blij met me was.

De twee zussen kwamen op bezoek. Het ziekenhuis was een heel belangrijk gebouw in Abéché. Het had maar liefst twee verdiepingen en dus ook een heuse trap. Die klommen ze samen op. Toen stonden ze in een kamertje met een bed en een klein wiegje. Margaret boog zich over het wiegje. Even wist ze niet meer hoe ze het had. Dit had ze eigenlijk niet verwacht ... ze had maar zo aangenomen ... deze baby ... kon dat dan maar zo? Deze baby was ... zwart! Geschrokken keek ze op om te ontdekken dat papa zachtjes om haar stond te lachen. De moeder kwam net terug van het toilet en het was niet mama, maar een stralende, zwarte vrouw, die haar baby ook de mooiste vond van de wereld en de aandacht van Margaret wel kon waarderen. Henneke was allang doorgelopen naar de volgende kamer, waar een kleine, gerimpelde, blanke baby op haar knuistje lag te sabbelen. Gelukkig!

Zo zorgde ik op de eerste dag van mijn leven al voor wat consternatie. 't Is geloof ik nooit anders geworden. Er was ook zo weer wat ... Gelukkig had ik er zelf niets van door. En zolang ik klein was, vond ik het heel gewoon dat iedereen van me hield. Dat krijg je als je de jongste bent. Ik was misschien wat verwend. Maar ik vond het leven ook mooi en prachtig en wilde dat het altijd zo zou blijven. Ons zonnetje in huis, zeiden mijn ouders. Ik was een zondagskind, geboren op zondag 28 juli 1968.

Met Margaret en Henneke

2

Hoe het begon

Nu vraag je je misschien af hoe dit nu allemaal zat ... Nou, mijn ouders waren zendelingen. Als andere kinderen in Nederland aan me vroegen wat dat was, zei ik, dat ze mensen hielpen en over de Heere Jezus vertelden. Verder waren ze gewoon mijn ouders. Ik had er niet zo heel veel mee te maken. Ik speelde op het erf en later er ook wel buiten, beleefde avonturen, hoorde veel over families in Europa en zag ze af en toe. Maar vooral ging ik mijn eigen gang. Voor mij was het belangrijk dat er veel, heel veel dieren in mijn leven waren. Oh, en af en toe wat kinderen om mee te spelen. Al snel werd duidelijk dat ik mij goed zelf kon vermaken en graag droomde. Dat was wel handig als je verder niet superveel had, misschien. Maar ja, als je ons vergeleek met de mensen om ons heen - hoezo hadden we niet veel? We hoorden bij de heel rijken! Ik ben altijd in sprookjes blijven geloven en ik denk, dat ik er wel wat beleefd heb.

Papa en mama hadden elkaar op de Bijbelschool in Schotland ontmoet. Papa kwam uit een grote stad in Engeland, mama uit een keurig, klein dorpje in Nederland. Toen ze verloofd waren, vertrokken ze na elkaar naar Tsjaad, naar verschillende dorpen, om de taal te leren. Papa ging samen met zijn vriend Eddie Smith, die volgens mij toen ook al verkering had met zijn Daphne. Van de zending mochten ze pas na een aantal jaren trouwen, zodat de vrouwen ook de kans zouden hebben zich goed te integreren en de taal te

leren kennen. Maar in Tsjaad waren geen veldleiders van hun zending. Daarom kwam na een jaar de vraag van de zending of ze misschien toch maar wilden trouwen en veldleiders wilden worden op deze nieuwe plek, zodat hier alles opgestart kon worden. En dat deden ze toen maar. Er zou al een trouwjurk komen uit Nederland, gemaakt door een nicht van mama, maar de jurk kwam nooit aan in Tsjaad. Dus ging mama naar de markt, haalde er een lapje katoen en maakte er een allerliefste, witte, korte trouwjurk van. Papa klom op zijn trouwdag over de muur van het erf van de Franse ambassade en stal uit die tuin een prachtig boeket bloemen! Hij wist niet goed of dat wel geoorloofd was, maar hij kon het ook niet over zijn hart verkrijgen om zijn bruidje op haar trouwdag zonder bloemen te laten staan. Alle zendelingen die aanwezig waren, woonden de ceremonie bij, dat was hun 'familie' voor die dag en voor vele jaren na die tijd!

*Trouwdag papa en mama, 19
december 1963*

Op ons erf, buiten de stad Abéché, was altijd wel iets leuks te beleven. We woonden in een grote schuur met enorme deuren. Vroeger was het een opslagplaats voor olievaten en reden er vrachtwagens in en uit. 's Morgens om vijf uur werden de deuren opengezet, zodat het lekker door kon tochten; we hadden er dan gaasdeuren voor. Op de deuren kropen altijd veel vliegen, wespen en torretjes, die dan zo veel mogelijk zouden moeten worden tegengehouden door het gaas. Natuurlijk waren er ook binnen genoeg insecten, dat kon niet anders, maar toch was het een rustige, koele plek om je terug te trekken. Over de deuren liepen dwarsbalken en als je wachtte tot er een vlieg tussen het gaas en de dwarsbalk kroop, dan kon je hem mooi pletten! Dit geduldspelletje deed ik vaak, totdat ik een keer een grote paardenwesp probeerde te pletten. Dat kreeg ik niet zo maar voor elkaar ... Ik kreeg het er een beetje warm van, drukte nog eens goed, schoof mijn handen naar de wesp toe en werd vervolgens gemeen gestoken! Mijn duim zwol op tot enorme proporties en deed nog dagen zeer, maar ik durfde niet te klagen! Vanaf toen plette ik alleen maar vliegjes. We hadden ook gaas voor de ramen en luiken die konden worden dichtgedaan op het heetst van de dag of als er een zandstorm was.

Ons huis had veel meer luxe dan de huisjes waar mijn ouders eerder hadden gewoond. In het eerste jaar dat ze getrouwd waren, waren ze maar liefst eenentwintig keer verhuisd en met Margaret hadden ze nog in een eenkamerhutje gewoond. Dit huis had twee slaapkamers en nog een kantoortje. Oké, als het erg heet was, kwam door de cementen vloer nog de diesel omhoog. Dat was erin getrokken toen de vrachtwagens er nog stonden en weleens wat diesel lekten. Ook de olie uit de olievaten was erin getrokken en had donkere plekken op de cement achtergelaten. Maar zoveel meubels hadden we toch niet en de vloer kon worden geboend! Toen papa en mama er eerst

in woonden, was het binnen altijd verschrikkelijk heet. De zon scheen de hele dag op het ijzeren dak en het was net een smeltoven. Papa maakte zo snel mogelijk plafonds in alle kamers en toen we eenmaal elektriciteit hadden, konden er ventilatoren worden opgehangen. Daarna was het er op het heetst van de dag binnen een stuk koeler dan buiten.

We hadden ook warm en koud lopend water! Daar maakten we altijd een grap over. Het water werd door vrachtwagens van de gemeente afgeleverd en in tonnen of *birrimils* gedaan, die op ons erf stonden. Die tonnen waren afkomstig van het vliegveld en waren origineel gebruikt als opslag voor vliegtuigbrandstof. Later, toen er meer zendelingen op ons erf woonden, werd er een put gegraven en hoefden we geen water meer te kopen van de gemeente. Als we eens zonder zaten, konden we ook nog water kopen van de mensen die met hun ezeltjes langs kwamen lopen, met grote waterzakken op de ruggen van de ezeltjes. Door de jongens die voor ons werkten werd 's morgens water uit de tonnen gehesen met emmers en de trap op gedragen naar het platte dak van het huis. Daar werden de emmers geleege in andere birrimils. Van daar liep een echt leidingwerk naar beneden, naar de doucheruimte en naar de keuken. Zo konden we onze handen dus wassen. Het was geen drinkwater, want dat moest eerst gefilterd worden. Het drinkwater werd bewaard in flessen in de koelkast. Die koelkast liep op petroleum, zodat we, als de elektriciteit uitviel, nog steeds konden koelen. Maar hoe zat dat nou met dat warme en koude water? Nou, heel simpel: overdag als de zon scheen, hadden we warm of zelfs heet water. 's Nachts hadden we koud water! We hadden ook een heel ingewikkelde douche: een emmer met gaten er onderin en een systeem met een dubbele bodem. Als je aan het touwtje trok, ging de hendel naar beneden en kwam het water uit de gaatjes, op dezelfde manier als waarop een toilet wordt

doorgetrokken. Voordeel was dat je de emmer overal op kon hangen, dus had je zin om buiten te douchen, dan kon dat!

Het jonge gezinnetje

Mijn twee zussen scheelden maar vijftien maand in leeftijd en toen we klein waren, speelden ze heel veel samen. Ik kwam er dan vaak een beetje achteraan hobbelen.

Margaret was de oudste en de leider. Ze wilde overal bij helpen, van bedden opmaken tot tafeldekken. Henneke liep wel achter haar aan. Ik heb begrepen dat Henneke soms tegen Margaret op moest boksen en dan ook behoorlijk de komiek speelde, maar dat ze ook nog weleens van zich af mepte. Ik heb daar zelf nooit wat van gemerkt, in mijn ogen waren mijn zussen allebei alleen maar lief en geweldig.

Toen mama mij verwachtte, was Margaret heel ziek geweest van een hersenvliesontsteking. En dat bij temperaturen van 40 graden. Wat moet dat een moeilijke tijd zijn geweest! Mama was zo moe, ze ging het liefst om negen uur naar bed, maar moest toen nachten lang met een heel ziek kind opblijven. Ze gingen logeren bij vrienden die ventilatoren hadden in hun huis, terwijl papa in huis bleef met Henneke, die als peutertje van twee jaar oud natuurlijk overal in en op zat. Ze waren heel bang dat Margaret er hersenbeschadiging aan over zou houden. Ze lag dagenlang

stil, zonder ergens interesse in te tonen. Toen de koorts over was, bleef ze aan één kant verlamd. Margaret had sla altijd erg lekker gevonden en op een dag kon mama op de markt een kropje bemachtigen. Ze zette het bord aan Margarets verlamde kant op het bed en werd beloond, want haar kleine meid schoof heel voorzichtig haar handje richting het bord!

Een paar weken later was Margaret weer thuis. Ze was niet meer de dikzak die ze voor die tijd was, maar verder helemaal gezond. De vrienden bij wie ze hadden gelogeed kregen nu een baby, vier weken te vroeg. Toen vond Margaret het welletjes en zei dat hun eigen baby er nu ook maar eens uit moest komen. Tot die tijd hadden ze alleen maar zwarte baby's om zich heen gezien en toen ze op bezoek gingen bij baby Claudine, keken ze hun ogen uit. Een baby kon blijkbaar ook wit zijn ... Margaret dacht er een tijdje over na en daarna nam ze de beslissing dat papa en mama maar een Claudine-baby moesten krijgen. Geen wonder dat ze in het ziekenhuis zo teleurgesteld was dat dat blijkbaar niet was gelukt!

Zij en Henneke zorgden er voor dat mama haar pillen slikte en melk dronk, want ze wilden dat de baby sterk zou worden en gauw zou komen! Henneke werd alvast uit het babybedje gehaald en naast het bed van Margaret in een groot bed gelegd. Over de twee bedden ging één muskietennet. Dit stond de meisjes wel aan en ze speelden samen onder het net. Het net was de ark van Noach, een tent, een huisje, een kerk. Vaak werden ze teruggevonden in één bed of ze lagen dwars over de twee bedden uitgestrekt. Soms hingen ze in het net over de rand van het bed. Papa dacht dat het muskietennet zo niet goed zou helpen om de muggen buiten te houden; die konden door het net heen prikken in de kleine lijfjes, maar aan de andere kant hielp het wel om de meisjes in bed te houden!

De regens kwamen vroeg dit jaar, begin juni al, en tot opluchting van mama met haar dikke buik werd het lekker

koel. Ze konden nu niet buiten slapen - zoals gewoonlijk in de droge tijd - en zetten de bedden dus in de woonkamer, voor de grote deuren, zodat het lekker door kon tochten. Margaret en Henneke speelden de hele middag buiten in de regen. 's Avonds konden ze niet slapen omdat ze nog zo opgewonden waren. Ze sprongen en dansten en lachten onder hun net. Ten einde raad gingen papa en mama ook maar in bed liggen, ook in de woonkamer, zodat het donker en stil was en Margaret en Henneke ook zouden gaan slapen.

Toen werd dat babybedje weer gevuld met een nieuwe baby. Margaret zorgde voor me en Henneke vertelde elke keer als ik een kik gaf, wat de baby bedoelde: "Mama, ik heb honger," en "Mama, ik moet een schone luiier." Henneke zong de hele dag omdat de nieuwe baby er was. Er kwamen cadeautjes uit Nederland en Engeland en filmrolletjes die papa en mama volschoten en weer terugstuurden voor de opa's en oma's.

Hennekes derde verjaardag werd gevierd met de andere zendelingen, die als familie functioneerden. Er kwamen twee vriendjes, Jean-Marc Fermaud en Jonathan Smith. Papa en mama zetten een zwembadje op waar we de hele middag in mochten poedelen, zelfs ik met mijn acht maand. Als er maar andere kinderen waren om mee te spelen, hadden mijn ouders geen omkijken naar me; ik keek de hele tijd toe en lachte tegen hen allemaal. Mama had een cake gebakken en ze bleven de kaarsjes aansteken en uitblazen tot de kaarsjes op waren. In dat zwembadje ging ik ook voor het eerst staan. Mama vermeldde het trots in mijn babyboek, dat Nanny had opgestuurd vanuit Engeland.

Margaret en Henneke streden nog weleens om de eer. Op een dag kregen ze flink ruzie in de badkamer. Waarschijnlijk ging het over het water waar we onze tanden mee poetsten. Het water uit de kraan mochten we niet drinken; daar stond een fles water voor klaar, dat gefilterd was. Als het op was, moest het worden gevuld uit de filter in

de keuken. Had Henneke het opgemaakt en geen nieuwe gepakt? In ieder geval hoorden we een schreeuw uit de doucheruimte: "Ik zál je!" Toen kwam Henneke half huilend door de gang rennen. "Mamaha ... Margaret gaat me zallen!"

Aan tafel baden we allemaal hardop. Nou, je zult maar iemand vergeten, we hadden zoveel vrienden. Als we voor ons gezin baden, kwam ik altijd aan het eind van het rijtje en toen ik dan ook mee ging doen, nam ik dat vanzelf over. "Heer, zegen papa en mama en Margaret en Henneke en mezelf!" Henneke was nog diplomatischer aangelegd en loste het anders op: "Zegen iedereen en al de anderen ook ..."

Omstreeks deze tijd begon papa met elektriciteit aanleggen in ons huis. Onze koelkast kon hierop aangesloten worden, maar hij had ook een back-up van petroleum, want de elektriciteit viel dagelijks uit! Het was voor mama heerlijk dat we nu ventilatoren in huis konden laten draaien, vooral tijdens de siësta, als we de luiken sloten en het in huis nu lekker koel was. We hadden nog steeds de petroleumlampen, met een sokje dat je op moest pompen om het licht feller te laten branden. Maar deze lampen gaven veel hitte af en het was een heel werk om ze aan de gang te houden. Ze stonken ook nog eens en er kwam een vieze walm af, die een vettig laagje in het hele huis aanbracht. Een lichtknopje omzetten was dus echt luxe. Toch vond ik het gezelliger als de elektriciteit weer eens uitviel en papa aan het pompen ging, terwijl wij in het pikdonker afwachtten tot hij zover was ... We hadden ook altijd wel een zaklamp en kaarsen en lucifers paraat.

Ondertussen begon papa ook de fundering te leggen voor een nieuw huis bij ons op het erf. Eerst maar twee kamertjes, zodat we een soort gastenhuisje hadden voor andere zendingen en zodat er ruimte was voor een paar ongetrouwde dames of jongens die ook voor de zending werkten. Er werden een aantal jongens aangenomen om te helpen met dit werk. Een ervan was Massar en hij bleef al de

jaren dat we in Abéché woonden op ons erf werken. Hij was zo'n beetje de aanvoerder van de 'buitenjongens'.

Bij Massar op het erf. Waarschijnlijk is het zondag, want we hebben jurkjes aan.

Het was vaak een probleem om de jongens aan het werk te houden. Als ze genoeg geld hadden, bleven ze weg tot het op was. Sommigen dronken veel en als ze het 's avonds gezellig hadden gehad, kwamen ze niet of veel te laat opdagen.

Papa vertelde ons het verhaal over een zending met een glazen oog. Hij merkte dat zijn jongens alleen hard werkten als hij constant oplette. Liet hij ze aan hun lot over, dan voerden ze geen klap uit. Op een dag nam hij zijn glazen oog uit de oogkas en zette hem op een muurtje, terwijl hij de jongens wijsmaakte dat hij ze zo de hele tijd in de gaten kon houden. Dit werkte een hele tijd prima. Maar er was een slimmerik bij, die op een dag van achteren stiekem naar het oog toe kroop en er een doek overheen gooide! Vanaf die tijd wisten de jongens wel raad met het oog als ze het werken zat waren!

Mama begon een borduurklasje voor de vrouwen uit het dorpje vlak naast ons huis, drie morgens per week. Ze vertelde ze ondertussen Bijbelverhalen en verkocht wat ze maakten door aan Nederland en Engeland. Zo konden deze vrouwen een beetje verdienen voor hun gezinnen.

Papa legde een tuin aan. Maar hij begon hiermee in het warme seizoen en veel van de plantjes overleefden niet. Het was een zoektocht naar welke planten sterk genoeg waren en wanneer de beste tijd was om ermee te beginnen.

Aan tafel en in huis praatten we het meest Nederlands. Maar van onze Engelse papa en van de andere zendelingen om ons heen leerden we ook Engels en een beetje Frans. We werden ook behoorlijk geplaagd. Toen Margaret klein was, leerde ze dus al snel voor zichzelf opkomen, en een van de eerste dingen die ze kon roepen was: "Top it!" Henneke leerde ook Engels en had door dat er een 's' bij moest. Dat werd dus natuurlijk: "Sop it!" Gelukkig luisterde ik naar allebei mijn zussen, een heel goede combinatie, en kon ik het woordje 'stop' in één keer goed uitspreken!

We kregen van mama later in het Nederlands les via de IVIO. We hadden dan ook een juf ergens in Nederland zitten naar wie we ons werk opstuurden en die dan beoordelingen terugstuurde. Met de andere zendelingen schakelden we vaak over naar Engels of Frans, met de mensen van Tsjaad praatten we Arabisch. In de kerk werd er ook Ngambay gesproken, maar dat hebben we nooit geleerd. Als papa in de kerk preekte, deed hij dat in het Frans en werd het in het Ngambay vertaald. Door deze hele mikmak kregen de zendelingen op ons erf een eigen taaltje van alle talen door elkaar heen met zelfbedachte woorden. Pas toen ik in Engeland ging wonen, kwam ik erachter dat sommige woorden waarvan ik dacht dat ze Engels waren, niet bestonden in die taal. Hetzelfde gebeurde tijdens mijn jaren in Nederland. Het was wel gemakkelijk zo, we pikten allemaal

genoeg op van elkaars talen en wist de een het niet, dan was er wel iemand anders die je wel begreep. Ook in het Engels waren er allemaal verschillende accenten, er waren immers Australiërs, Amerikanen, Engelsen, allemaal met hun eigen cultuur en eigenaardigheden. Dit betekende dat we ook elk feest vierden dat er kon worden gevierd, van *Harvest Thanksgiving* tot Sinterklaas. Het gevolg was dat we nooit ergens in geloofden, want waarom zouden wij Sinterklaas hebben en de Amerikanen *Santa Claus*, terwijl bij de Engelse kindertjes *Father Christmas* op bezoek kwam? We hadden best door dat papa en mama eigenlijk voor de cadeautjes zorgden en dat het gewoon een leuk spelletje was!

Bij mama op school!

3

Abderahim

Bij Abderahim op schoot

Zolang als ik me kan herinneren maakte Abderahim deel uit van ons gezin. Als ik 's morgens wakker werd, was hij er volgens mij al en 's avonds ging hij pas naar huis als ik al in bed lag. Hij waste, kookte, deed boodschappen op de markt ... In onze keuken kregen we op een gegeven moment een

gasfornuis, maar wanneer Abderahim kookte, deed hij dit in een piepklein bijkeukentje naast de eigenlijke keuken en op kolen. In dat bijkeukentje stond een krukje. Daar zat ik graag op om naar hem te kijken. Abderahim was van mening dat je kinderen moest verwennen, liefhebben en vooral in alles toegeven. Dit vond ik natuurlijk wel prima. Toen ik nog maar net kon kruipen en weleens ergens aanzat wat niet mocht of ondeugend was, kon het gebeuren dat papa of mama op me mopperde. Ik kroop dan in één streep pruilend naar de keuken, waar ik er zeker van kon zijn dat Abderahim alles liet vallen waar hij mee bezig was om me op te tillen. Volgens mijn ouders kon ik dan heel triomfantelijk naar hen kijken vanaf mijn veilig plekje, net alsof ik wilde zeggen: zie je wel, iemand houdt tenminste van mij, zelfs als jullie dat niet doen! Mama mopperde weleens als hij achter ons aan opruimde, ze vond dat we dat best zelf konden doen en niet zulke sterallures aangeleerd moesten krijgen. Ach, we leerden het snel genoeg, want we speelden veel buiten. Als dan de schemering inviel, wisten we dat we nog tien minuten hadden om echt op te ruimen voordat het pikdonker werd en we naar binnen moesten. Alles wat we dan lieten liggen, was de volgende dag verdwenen. Het erf werd 's nachts blijkbaar uitgekamd. Wat je vindt, mag je toch houden? En als we eenmaal binnen waren, mochten we echt niet meer naar buiten voor een vergeten speeltje.

Abderahim leerde een of twee Nederlandse woordjes: 'stouterd', een woordje dat hij vaak gebruikte, maar met zo'n lach op zijn gezicht dat we niet echt luisterden. Hij kon geen 'st' aan het begin van een woord uitspreken, en maakte er 'astouterd' van, zoals ons vriendje Steffen 'Asteffen' werd. Als hij de tafel dekte, werd er van hem verwacht dat hij het peper-en-zoutstelletje er ook opzette, maar omdat dit vreemd voor hem was, vergat hij het vaak. Papa en mama plaagden hem en zeiden dat ze elke keer dat hij het vergat, vijf reaal van zijn loon in zouden houden. Daarna riepen we

elke keer als we aan tafel gingen en geen stelletje zagen: “Abderahim, *khamza reaal!*” en dan vloog Abderahim naar binnen met de benodigdheden.

Sommige zendelingen hadden veel last met hun ‘jongens’, die vaak niet op kwamen dagen als ze op dat moment geen geldnood hadden of spulletjes meenamen die in hun ogen over waren, maar wat de zendelingen stelen vonden. Abderahim vertrouwde ik volledig. Ik denk dat mijn ouders dat ook deden. Op een dag nam hij zijn dochttertje mee om met me te spelen. Ik had vier kleine gekleurde balletjes waar we de hele middag druk mee waren en toen het meisje naar huis ging, gaf ik haar de balletjes. Het was heel normaal om je gasten een cadeau te geven, de mensen in Tsjaad deden dit tenslotte ook als wij bij hen kwamen. Maar toen Abderahim het thuis merkte, sliep hij de hele nacht niet. De volgende morgen kwam hij schoorvoetend de balletjes terugbrengen, bang dat we zouden denken dat zijn dochttertje ze gestolen had. Ik werd erbij geroepen en zelfs nadat ik verteld had dat ik ze echt had gegeven, kon Abderahim het maar moeilijk aannemen. Hij wilde geen liefdadigheid! Ik weet niet eens hoeveel kinderen Abderahim had. In de latere jaren, toen ik alleen nog bij mijn ouders woonde, kookte zijn vrouw, Achta, elke zondag voor ons. Dat deed ze thuis in haar eigen hutje en een of twee kinderen brachten de *êch* en *wéké* dan naar ons toe. Ze kregen dan van mama ranja en snoepjes van de markt, die ze verleggen aannamen en dan maakten ze weer dat ze wegkwamen. Op een dag zat Achta bij ons in de kamer, toen ik binnen kwam wandelen. Tot mijn schrik zag ik dat ze zachtjes huilde en dat mama met haar aan het bidden was. De vrouw mompelde alleen maar: “Het is de wil van God.” Dit bleef ze maar herhalen. Ik hoorde van mama dat haar kindje was overleden.

Een paar jaar later was er een dag dat ik naar de bijkeuken wilde glippen en dat mama me tegenhield. “Laat Abderahim maar even,” zei ze, “hij is een beetje ziek.” Dit

vond ik maar raar. Even later kroop ik toch op mijn krukje bij het houtskolen vuurtje. Hier zag ik een man die niet ziek was, maar wel heel veel verdriet had. Hij zong een beetje in zichzelf, knuffelde mij, huilde een beetje. Zijn adem stonk naar alcohol. Maar hij was niet eng, zelfs nog liever dan anders. Pas jaren later hoorde ik dat er toen weer een kindje van Abderahim was overleden. Ik zag geen bitterheid of boosheid, alleen een gelaten dragen van het lot, een overgeven aan de wil van Allah en een diep verdriet. Mijn moeder wilde me beschermen voor een dronken Abderahim, maar hoe kon ik ooit bang zijn voor deze lieve, deemoedige man? De vrouw van Abderahim had met dit kindje eerst naar de faki toe gewild, een wijze man in het dorp, voor toverspreuken en medicijnen, maar Abderahim had haar gezegd dat ze meteen naar het ziekenhuis moest gaan. Evengoed overleed het kindje, samen met alle kinderen die bij haar op de zaal lagen. Ze hadden allemaal difterie.

Een aantal keer op een dag, wanneer de oproep klonk vanuit de minaret op de moskee in Abéché, legde Abderahim zijn matje buiten de bijkeuken op de grond, draaide zijn gezicht naar Mekka en bad, waarbij hij zachtjes prevelde en diep boog tot zijn voorhoofd de grond raakte. Over dat bidden hadden de Tsjadiërs weleens discussies met de zendelingen. "Als jullie bidden om een zegen, houden jullie je ogen dicht, zodat je het niet aan kunt zien komen. Je handen houden jullie gevouwen, zodat je het niet aan kunt pakken. Wij houden onze ogen open en onze handen geheven, dan kunnen we de zegen ontvangen!"

Abderahim bleef een vriend van mijn ouders tot aan zijn dood. Jaren nadat we in Engeland waren gaan wonen, hadden ze af en toe nog contact, als hij zelf een briefje schreef of via de zendelingen die er nog waren. Via hen hoorden we ook van zijn overlijden. In de regentijd konden de wadi's soms opeens heel erg aanzwellen tot kolkende rivieren, terwijl ze normaal droge zandbeddingen waren. Deze

rivieren sleurden alles mee wat erin viel. Er was een kindje in terechtgekomen en Abderahim sprong erachteraan om dit kind te redden. Ze verdronken allebei. Een groot man, mijn vriend en held.

4

De eerste keer naar Nederland

Toen ik tien maanden oud was, ging ik voor de eerste keer naar Nederland. Papa moest naar Engeland, naar het hoofdkwartier dichtbij Londen voor allerlei conferenties. Mama zou in Tsjaad blijven met ons, omdat het te duur was om allemaal te gaan. Maar toen de kerk in Nederland hoorde dat we achter moesten blijven, zamelden ze binnen drie dagen genoeg geld in om de reis voor ons allemaal te betalen!

Papa droeg dus zijn werk over aan Eddie Smith, ruimde alles op om de funderingen heen van het nieuwe gebouw, waar het werk nu stil kwam te liggen, en zorgde dat de termieten een halt toegeroepen werden. Die waren namelijk begonnen om door de deurposten en raamkozijnen van ons huis heen te vreten en papa was bang dat er niets van ons huis over zou zijn wanneer we terug kwamen. Alles werd opgeruimd en ingepakt, zodat anderen in ons huis konden wonen terwijl wij weg waren. Margaret en Henneke kregen voor het eerst te maken met de nadelen van een reizend bestaan, toen ze uit moesten zoeken wat echt opgeslagen moest worden en wat wel weg kon. Ik had er nog geen weet van en sabbelde op mijn vingers.

Ik was net begonnen langs de tafel te lopen en de wereld te ontdekken. Toen Henneke was geboren, had de vroedvrouw in Nederland al snel gezien dat haar heupjes niet goed stonden. Henneke had daarom als kleine baby in een spreidbroekje gelegen. Mama had allang gezien dat mijn heupjes en bilplooien er net zo uitzagen als die van mijn zus

en ze maakte zich zorgen. Ik stond ook niet sterk op mijn benen. Dus toen we in Nederland kwamen, werd ik meegenomen naar een dokter die er ook niet gerust op was en me doorstuurde naar het ziekenhuis om röntgenfoto's te maken. Daar bleek dat de heupkom inderdaad niet goed gevormd was en ik ook in een spreidbroekje moest. Weg vrijheid, weg ontdekken. Volgens mijn tantes was ik een heel gefrustreerde baby en huilde ik vooral veel, omdat ik ergens werd neergezet en me dan niet meer kon bewegen. Gelukkig liet ik me niet op de kop zitten en leerde ik al snel kruipen met de spreidbroek aan, mijn knieën naar buiten gekeerd. Het zal wel een grappig gezicht zijn geweest, maar alla, ik kon me weer verplaatsen! Na drie maanden mocht de spreidbroek overdag af en hoefde ik hem alleen 's nachts te dragen. Toen leerde ik al heel snel weer lopen!

In een spreidbroekje op mijn eerste verjaardag.

Mijn eerste verjaardag vierde ik in Nederland met mijn grote neven en nichten erbij. Terwijl we in Nederland waren, kwamen Grandad en Nanny, samen met mijn neefje Gary uit Engeland over. Ze werden hartelijk ontvangen door de Nederlandse familie. De twee oma's spraken geen woord

van dezelfde taal, maar omdat ze allebei oma waren, begrepen ze elkaar prima. De ooms en tantes spraken wel genoeg Engels en Margaret liet ook al zien dat ze heel wat geleerd had. Ze praatte met een deftig Engels accent Nanny bij! Ze had in Tsjaad al besloten dat ze, net als Nanny, zou gaan hardlopen en ze had op ons terras lijnen getekend om heen en weer te rennen, terwijl ze, net echt, riep: "Get to your marks, get set, go!" en doorrende totdat ze 'oude' benen kreeg en niet meer kon! Ze bedoelde natuurlijk dat ze moe was! Gary had er ook helemaal geen moeite mee om met de Nederlandse kinderen te spelen. Hij werd zelfs zo enthousiast dat hij op een dag dwars door de schuifpui heen rende ... Hij had niet door dat de deur nog dicht was! Ach ja, oma was een echte schone Nederlandse, dus de ruiten blonken altijd, zodat je het verschil tussen open en dicht niet kon zien! Een paar hechtingen in het ziekenhuis was het resultaat en er moest een nieuwe ruit in. Gelukkig kon opa dat zelf wel voor elkaar maken. Hij had als echte timmerman het hele huis zelf gebouwd. Hij was ook bezig met het verbouwen van het huis bij de ouders van mijn toekomstige oom Bart. Mama's jongste zus, tante Hennie, trouwde met oom Bart terwijl we er waren, wat voor mama natuurlijk erg leuk was om erbij te zijn. Ze moest zoveel feesten missen!

Papa ging Nanny en Grandad ook nog een weekendje opzoeken toen hij in Engeland was, terwijl mama lekker bijkletste met haar acht broers en zussen en ons liet bewonderen. Ze had het huis al heel jong verlaten; haar jongste broertjes, Henk en Hans, konden zich er weinig van herinneren. Zij woonden nog thuis bij opa en oma en vooral oom Hans kon ons heerlijk plagen. Het liefst speelde hij wilde spelletjes met ons.

5

Terug naar Tsjaad

Toen vertrokken we weer naar Tsjaad. Een aantal kisten (wij noemden ze *sandûqs*) werden gevuld met cadeautjes en lekkers (theezakjes en gedroogde appeltjes!) en met de boot meegestuurd en wij stapten op het vliegtuig via Parijs en Ndjamena, naar Abéché. Ik herinner me dat er in de slaapkamer van papa en mama altijd een paar geheimzinnige kisten stonden waar we nooit in mochten kijken. Die waren dan door de familie in Nederland en Engeland gevuld en met verjaardagen, Sinterklaas en kerstfeest werden daar de mooiste dingen uit getoverd.

Auntie (tante) Moira kwam aan uit Schotland. Een jonge zendelinge, die bij ons op het erf kwam wonen, eerst zelfs bij ons in huis. Die uitbreiding van de familie was heerlijk voor mijn ouders. Ze nam een deel van het kantoorwerk over en mijn ouders hadden een oppas voor ons erbij. Wij waren gek op auntie Moira. Doordat we zoveel tijd met haar doorbrachten, begonnen we nu echt goed Engels te spreken. Ze was verpleegster, net als mama, en auntie Moira wist wel raad met de vele ongelukjes en ziektes die we kregen. In dat warme land kregen we vaak koorts door griep of malaria, ondanks de vieze Nivaquine-pillen die we moesten slikken. Er loerden allerlei ziektes door het vieze water en dus lieten papa en mama ons niet graag zonder goed toezicht achter. Ik kreeg in dat jaar ook koortsstuipjes, doordat mijn temperatuur zo hoog opliep van de griep.

Gelukkig was er net een goede, Indische dokter in Abéché, die zelfs tijdens zijn siësta uit bed sprong om mij op te vangen toen mijn ouders mij in allerijl bij hem brachten. Verder konden ze niet veel meer doen dan koelen en nog eens koelen! Ze probeerden me in bed te houden, maar hier had ik, ondanks dat ik zo moe was, geen zin in en ik probeerde er huilend elke keer uit te klimmen, terwijl ik op alle manieren en zo lief mogelijk “Papa!” en “Mama!” riep. Gelukkig hadden we auntie Moira! Mama genoot ervan dat ze meer met papa mee kon en mee kon beslissen over de ideeën die de zending had voor de toekomst. Ze waren tenslotte veldleiders van hun zending in Tsjaad en hadden alles daar vanaf de grond opgebouwd.

Mama leerde auntie Moira Arabisch en hierdoor begonnen wij de taal ook steeds meer te leren en te gebruiken. Auntie Moira moest soms zelfs aan ons vragen hoe ze iets moest aanduiden! Oom Samuël kwam nu ook bij de lessen Arabisch zitten. Hij kwam uit Biafra, een kleine republiek die een deel van Nigeria was geweest (en het al snel weer werd, na veel vechten). Hij woonde al jaren met zijn gezin in Tsjaad, maar had nooit Arabisch geleerd. Papa hoopte dat oom Samuël nog lang zou blijven en een belangrijke rol zou spelen in de Ngambye-kerk. Doordat de zuidelijke christenen door hun banen zo weer verhuisden, was er veel verloop in de kerk en waren er weinig leiders.

Papa begon weer aan een tuin. Deze keer begon hij in het ‘koude’ seizoen en de plantjes waren al stevig voor de hitte aanbrak. En zo kreeg hij een mooie oogst. Er was nog genoeg water om te blijven sproeien en we genoten van de verse groente.

We vierden dit jaar uitgebreid kerst. In de eerste plaats omdat auntie Moira er nu bij was, in de tweede plaats omdat er in januari een pakketje uit Nederland kwam met kaarsjes, kaarten, een kerstster en echte sparrentakken uit het bos bij Oldebroek, waar de familie woonde. Tja, wat

maakt het dan uit dat kerst eigenlijk al is geweest? We hingen alles op en vierden het nog een keer!

De eerste maanden van het nieuwe jaar kwam de post weer eens stil te liggen en kwam er wekenlang geen geld uit Europa. Het geld in de algemene kas was erg geslonken, omdat alle zendelingen hieruit geld leenden omdat ze zelf niks meer hadden. Papa had altijd slapeloze nachten omdat er geen bank was in Abéché en het geld dus gewoon in een potje lag bij ons in huis, terwijl er veel werd gestolen in de buurt. Maar nu was hij blij dat ze nog wat achter de hand hadden en elkaar hiermee konden helpen. Nu lag hij weer nachten wakker over de vraag wanneer er weer geld binnen zou komen en of ze het zolang zouden redden. Gelukkig kwam het geld voordat papa in maart naar Ndjamena vertrok voor de jaarlijkse conferentie. Daar kwamen alle veldleiders van de verschillende zendingsposten in Tsjaad samen. Deze zendingen werkten namelijk veel samen en overlegden een aantal keer per jaar over de aanpak in Tsjaad. Mama kon deze keer met hem mee, want tante Moira zorgde voor ons. Papa werkte zijn kas bij, een heel gedoe omdat hij het geld beheerde voor alle acht zendelingen in de regio en ook voor de projecten die overal liepen. Toen konden ze met een gerust hart vertrekken, de boeken waren op orde en wij waren veilig bij auntie Moira. Ik werd trouwens door iedereen verwend, ik was de jongste van de hele zendelingsfamilie. Hoewel ik thuis best op mijn strepen kon staan en zo hard kon gillen dat Margaret en Henneke me in alles toegaven, was ik volgens mijn ouders een engeltje als we ergens op bezoek gingen. Alle inheemsen volgden het voorbeeld van Abderahim en dachten echt dat ik de mooiste peuter was die ze ooit hadden gezien, omdat ik zo'n sneeuwwitje was en ook nog eens mijn armpjes uitstak naar iedereen. Tegen deze tijd begonnen mijn zussen al meer te kijken naar de verschillen tussen alle mensen bij wie we thuis

kwamen. Ik zag nog geen verschil tussen een Europeaan en een Afrikaan en ik vond iedereen lief die me aandacht gaf.

Margaret en Henneke spraken zo langzamerhand drie talen behoorlijk vloeiend, hoewel Henneke in elke taal van de R een L maakte. Ze begonnen nu ook een woordje Frans te spreken. Ze gooiden alle talen nog wel eens door elkaar als we thuis waren, wat tot veel hilariteit leidde. Dat kwam omdat ze wisten dat iedereen daar alle talen beheerste en als je dus in de ene taal niet op een woord kon komen, nou, dan zei je het toch in de eerste taal waar je wel op kon komen? Toch wisten ze feilloos welke taal ze met welke persoon buiten ons gezin moesten spreken.

Eddie en Daphne Smith verlieten Abéché en namen kleine Jonathan met zich mee naar Adré. We misten ze wel, maar met vakanties of conferenties kwamen we elkaar nog regelmatig tegen. De Fermauds waren nog wel in Abéché en Luc van negen jaar was het grote vriendje van Margaret, met wie ze later wilde trouwen. Jean-Marc was ongeveer even oud als Margaret. Later verhuisden zij naar Matadjene en ook zij werden erg gemist! Ons leven bestond toch wel veel uit afscheid nemen en nieuwe mensen ontmoeten.

Toen kwam er op een dag een groot pakket uit Nederland. Als er pakketjes kwamen, ging papa ze altijd ophalen op het postkantoor in de stad. Wij stonden dan bij het hek van ons erf klaar om te bedelen of we gauw mochten kijken wat erin zat. Vaak mocht dat niet, dan was het een pakketje waar duidelijk opstond dat het voor een verjaardag was of voor Pasen of voor Sinterklaas. Het verdween dan tot de juiste dag was aangebroken. Soms stond er niets op, maar dan wilden papa en mama toch eerst even zelf kijken of het niet iets speciaals was en wat de bedoeling was. Maar dit pakket mocht Margaret meteen uitpakken. In de doos zaten de boeken en spullen voor haar eerste kwartaal op school. Wat was ze trots en blij! Alles werd uitgestald en bekeken. Er zat zelfs een blokfluitje bij om muzieklessen te kunnen

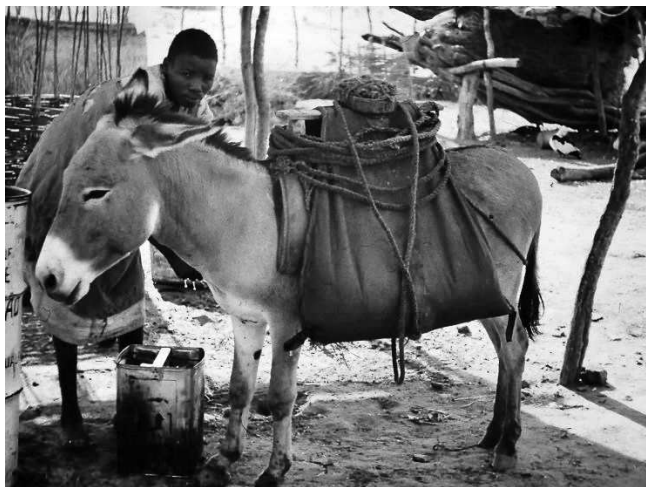
volgen en er waren lp's, zodat ze kon meezingen en gymnastiek kon doen op de muziek. Er was een hele handleiding bij voor mama. Misschien was mama wel een beetje zenuwachtig en wist ze niet zeker of ze er wel tegen opgewassen was om haar oudste meisje zelf les te geven, maar ze liet niks merken en maakte van de eerste schooldag een echt feest! Margaret moest nu vijf dagen in de week naar 'school'. De lessen duurden twee tot drie uur. Dit leek niet zo lang, maar ze had natuurlijk wel een juf helemaal voor zich alleen, dus leerde ze heel snel! Margaret vond het heel leuk en leerde snel klokkijken, zodat ze mama kon vertellen dat het tijd was om met school te beginnen, om acht uur 's morgens. Ze hoefde eigenlijk nog niet eens echt naar school, ze was nog maar vijf jaar oud. In Nederland begonnen haar neefjes en nichtjes pas op hun zesde, maar ze wilde zo graag zelf ook eens een briefje schrijven naar de opa's en oma's. Henneke ging erbij zitten en leerde spelenderwijs hoe ze woordjes moest schrijven.

Ik speelde met mijn poppen onder de tafel. Ik was al een echt moedertje en toen we op bezoek gingen bij een Afrikaans gezin dat net een baby had gehad, wilde ik de baby de hele tijd verwennen en op schoot houden. Als ze huilde, klom ik van mama's schoot af en ging meteen kijken wat er aan de hand was. Papa en mama hadden dit gezin onder hun hoede genomen. De moeder was op een soort meisjesclub geweest bij mama voordat ze trouwde. Nu had ze als zestienjarige een baby. Maar ze bestuurde haar gezinnetje kundig, kookte een heel lekkere maaltijd van kip en rijst voor ons en zorgde voor haar baby. Tot verrassing van papa en mama aten de mannen en vrouwen samen, in plaats van eerst de mannen, waarna de vrouwen de restjes op mochten maken, wat gewoonlijk gebeurde. Een progressief gezin, dus!

Ik leerde nieuwe woordjes: 'no, no,' en 'oh, papa' als ik iets niet mocht. Dan keek ik er heel verdrietig bij, wat goed

werkte bij mijn vader. Hij moest vooral lachen als ik 'nee' in alle talen herhaalde.

Papa bereidde een sportdag voor in samenwerking met de kerk en rende zelf ook mee, al werd hij gezien als veel te oud om nog mee te doen. Toch kreeg hij de derde prijs, wat hem aanmoedigde om ondanks de hitte en lange werkdagen, toch weer te beginnen met hardlopen. Hij was in Engeland lid geweest van een sportclub en kon goed hardlopen. We hadden zelfs een krantenartikel waarin werd vermeld dat hij alle wedstrijden had gewonnen die dag. Bij Nanny en Grandad (mijn Engelse opa en oma) stonden ook heel wat prijzen in huis die hij had gewonnen.

Ezeltje met waterzakken

Het werd steeds heter. De put droogde op, zodat we water moesten kopen van de gemeentevrachtwagens die langskwamen of van de mannen met ezeltjes die waterzakken op hun rug droegen. De tuin moest dus inkrimpen. Gelukkig had papa ook wat struiken geplant zodat we schaduw hadden in onze tuin, prachtige acacia's, oleanders, woestijnrozen, bougainvilles. Ook voor de beesten